

FRÁGREIDING FRÁ LØGMANNI 1985

Nýggj fýraflokka samgonga tók við í januar 1985 eftir eitt valskeið og eitt valstríð, merkt nógv meira av kjaki um búskaparligu- og fíggjarligu støðuna, enn vanligt var áður.

Serliga var tað trífaldingin av uttanlandsskuld okkara úr einari milliard upp í tríggjar, sum elvdi til nógv kjak. Kjak, ið goymdi iva ella bjartskygni, alt eftir kenslum, metingum og sjónarmiðum.

Tað er skilagott at økja uttanlandsskuldina, tí framleiðandi virði liggja aftanfyri, og kunnu hesi greiða sínar avdráttir og rentur, er alt í lagi, søgdu summir.

Tað er vandamikið at økja ov skjótt, tí rentu- og avdráttarbyrðan gerst ov tung søgdu aðrir; ivin um innløgumøguleikarnar hjá vinnutólinum er ov stórur.

So selja vit við 20% vinningi burtur av vinnutólinum - skipunum - søgdu summir.

Koma vit í ta støðu, at noyðast at selja, verður heldur talan um 30% miss, søgdu aðrir, og tá landskassin fyrstur skal missa, verður samfelagið valla at knógva hesum.

Hetta kjakið heldur á, men tað, sum stendur heilt greitt, er, at samfelagið hevur tungt við at halda javnvág, tí alt ov stórur partur av okkara vinnutólum vinna ikki til rentur ella fullar avdráttir. Harvið økist skuldin alsamt. Samstundis sum landskassin nærur hvønn dag má rinda effektiv viðhaldsútleigg.

Sitandi samgonga hevur nú í góðar seks mánaðir havt høvi til at meta nærri um búskaparligu útlit okkara, og ásannast má, at tað eftir føroyskum viðurskiftum eru heilt serlig tiltøk, sum mugu setast í verk fyri at nærkast eini javnvágsstøðu, har framleiðslan í minsta lagi stendur mát við nýtslu, íløgur, renting og avskrivningarkostnað.

Hesi tiltøk mugu fremjast samskipað fyri heilt nógv - ja, flestu - samfelagsøki.

Fíggjarfrøðingar hava leingi víst á tann búskaparliga vanda-sjógv, vit hava siglt og koma at sigla, og serliga er tað ráðgevandi nevnd forsætismálaráðsins, sum beinleiðis og bersøgin hevur bent á tørvandi samsvarið millum okkara framleiðsluorku og nýtslu og íløguvirksemi.

Vit kunnu vera meira og minni samd við nevndina í niðurstøðu hennara um tær skerjingar, sum mugu gerast, ella tað evnalítla í framleiðsluøking, ella tann tørvandi feroyska viljan til at seta tiltøk í verk, sum økja arbeiðsloysið, men sjálva lýsingina av støðuni og av vøkstrinum í gjaldsjavnahallinum kunnu vit valla verða ósamd um.

Lat meg kortini draga fram munin ímillum niðurstøðu nevndarinnar og landsstýrisins metingar.

Metingar okkara eru grundaðar á tær ætlanir, ið liggja fyri á ymsum økjum.

Har nevndin heldur, at so stórar avmarkingar mugu fremjast á øllum íløgukjóm, at eitt munandi arbeiðsloysi skal valda, soleiðis at nýtslumøguleikarnir verða skerdir so mikið, at innflutningurin als ikki veksur, men heldur minkar, so metir landsstýrið ikki arbeiðsloysi at verða hóskiligt stýringsamboð. Tað, sum tí ræður um, er at uppihalda so stórum virksemini, at ikki stórvegis varandi arbeiðsloysi spyrst burturúr, men hinvegin at ikki gerst so stórur eftirspurningur eftir arbeiðsmegi, at inflatióin økist, kappingarfærið minkar og nýtslumøguleikarnir viðvíkjandi innfluttum vörum vaksa. Landsstýrisins ætlan um alment íløguvirksemini er tískil at uppihalda slíkum ílögum, at ein jøvn og støðug lega er í arbeiðsmøguleikunum, uttan nakran risavøkstur ella eina bráðliga avmarking.

Meðan nevndin heldur, at so smáir glottar eru í møguleikunum fyri øktari framleiðslu, virðisøking av hesi ella skapan av nýggjari framleiðslu úr ónýttum rávørutilfeingi, at hetta ikki munar, so meta vit, at neyðugt er at fáa hundradir - ja, túsundir - av nýggjum milliðnum burturúr, tí bert avmarkingar, sparingar og skerjingar loysa ikki uppgávuna. Vit mugu eisini framleiða okkum burtur úr trupulleikunum, soleiðis at tað er eitt samskipað tiltak, ið loysir okkum úr skuldarhøftunum.

Tá sagt verður, at politiskt dirvi ikki finst til at fremja so "ópopulerar" avgerðir, at hetta munar, noyðist ein at mótmæla og vísa á, at heldur er talan um tørvandi lóggávu og fíggjarligar

stýringsmöguleikar. Fyrsta takið er tí at fáa slíkar til vega. Summar av hesum fáa vit, tá landsbankin kemur at virka, aðrar mugu vit, ið hvussu so er, bráðfeingis fáa til vega í viljaðum og avtalaðum samarbeiði við peninga- og fíggjarstovnar, kommunalar og hálvalmennar myndugleikar og privata vinnulívið.

Búskaparliga gongdin - Búskaparlig stýring

Í 1984 var gjaldsjavnahallið útvið 800 mió. kr. og verður væntandi lítið minni í 1985. Fyribils er hallið mett til 700 mió. kr. Hesi hall verða einans fíggjað við uttanlandslántøkum, og verður nettoskuld okkara, sum í 1984 røkk upp á 3100 mió. kr., at liggja útvið 3.800 mió. kr. við árslok 1985.

Hetta er mett út frá væntaðum útflutningi uppá 1900 mió. kr., innflutningi uppá 2800 og lántøkum av ymsum slag.

Tey tiltøk, sitandi samgonga hevur sett í verk ella ætlar at seta í verk, verða lítið at koma til sjóndar í búskapargongdini í 1985, nakað meira í 1986, men koma ikki veruliga at sýna úrslit fyrr enn í 1987, so tað, sum ført varð fram undir valstríðnum, um at uttanlandsskuldin fór at vaksa til 5-6 milliardir - ella sum lutfall av bruttotjóðarúrtøkuni til 75-80% - verður tíverri veruleiki.

Avgerðir tiknar av undanfarnu samgongu fáa vit ikki broytt munandi, og tær íløguætlanir, sitandi samgonga hevur gjørt sær, verða fyrri eina tíð eisini at økja uttanlandsskuldina.

Vinnulívsparturin av hesum íløgum eigur at kasta av sær til fulla renting og avskrivning beinanvegin, og hevur landsstýrið í metingum sínum av hesum íløgum havt sær hetta fyrri eyga. Hóast hetta, er ongin borgan fyrri, at so verður, tí valfrælsið á t.d. fiskivinnuøkinum er ógvuliga skert, nú so nógvir stovnar mugu metast fulltroyttir, meðan samstundis avmarkingar galda í stovnum uttan fyrri okkara egna fiskiøki.

Tiltøk, sum longu eru framd til bótan av búskaparligu støðuni eru:

- a) Hækking av toll- og innflutningsgjøldum við 30 mió.kr. netto,
- b) skatting av vinningi við sølu av virkisbygningum og rakstrar-gøgnum,

- c) avmarkan av avskrivning í aðrari inntøku enn henni frá rakstrar-
argagni,
- d) læsan av stuðlinum til fiskivinnuna innan karm uppá 300 mió.
kr. árliga fyribils,
- e) minkan av stuðulsláni við bygging í Føroyum til 25%, vedhalds-
procentið við bygging uttanlands sett niður í 20%,
- f) útsetan av nýggjari havnaætlan í tvey ár,
- g) fastan karm fyri vega- og bergholsgerðir.

Mong eru kortini tiltøkini, ið enn mugu fremjast, áðrenn vit nærkast eini stýring, sum kann fáa tamarhald á nýtslu, íløgum og lántøku, og nú stendur væl øllum heilt greitt, at ein neyv stýring er neyðug. Í einum samfelag, ið er so heft av skipanum til umfordeiling av samfelagsorku, stuðulsskipanum, almennari ábyrgd av váða og halli og fullkomið ánarafrælsi til avgerðir og vinning, kunnu vanligu liberalu lærusetningar ikki greiða búskaparligu javnvágina.

Tí setti samgongan sær fyri sum skjótast at fáa skipað eina búskapardeild í umsitingini, og síðan ein landsbanka, so vit hava neyðugt amboð til hesa neyvu stýring.

Úrvalið av serfrøðingum til slíkt virksema er ikki stórt, og frammanundan er almenna umsitingin nógv niðurslitin, og fyrrireikingararbeiðið til slíka umlegging er hartil drúgt. Tí er ikki komið so langt áleiðis við hesum arbeiði, sum vit høvdu vónir um.

Landsstýrið er tí farið undir at fyrireika eitt samarbeiði við peningastovnar, kredittfeløg, kommunalar og felagskommunalar myndugleikar fyri at fáa eina felags stýring av peningaflutninginum ímillum Føroyar og umheimim. Herundir kemur sjálvandi ásetan av karminum um samlaða lánsvirksemið.

Hetta sjálvbodna samarbeiði er eisini neyðugt, tí okkum tørvar lóggávu og í summum førum lógarheimild til neyðuga búskaparregulering.

So lógið tað ljóðar er framvegis lætt at læna til ítøkuligar íløguaætlanir við føstum virðum, ið veð tekst í (ofta saman við landskassatrygd). Tí er útboðið av lánspeningi til Føroya - hóast tey 70% ini í uttanlandaskuld - framvegis stórt, og samanlagt eru

eisini so nógv fæst virði í hesum landi og so munandi peninga-innistøða, at var alt hetta tækt til afturgjaldingina, so kom lángevarin ongantíð í tapsvanda. Men so er jú ikki, tey seinastu 30-40% 'ini av hvørjari íløgu, sum eru eginpeningurin og almenna veðhaldið, hesi rúka fyrst, og tá almennu møguleikarnir til at senda rokningina víðari til fastognina og innistøðuna eru smáar, so vil einaferð tærna fyrri.

Nýggasta fyribrigdið eru tey ovurstóru kredittfelagsútlánini til byggifígging, umbygging, ískoytislán, kaptalvinning við eigaraskifti og vanliga sanering. Hetta fremur eina peningaríkiligheit, ið aftur økir innflutning og nýtslu, sum samantikið verða fíggað uttanlands.

Lága rentan og langa avdráttartíðin økir eftirspurningin eftir hesum lánum. Samstundis er høga føroyska rentan lokkandi fyri okkara bankar, sum læna út í Føroyum heldur enn at keypa dansk lánsbrøv.

Vit koma í ta bakvendu støðu, at vit skjótt ikki fáa ráð at troyta tey bíligu lánilboðini uttanlands.

Her má tí ein regulering fremjast. Rentustøðið í Danmark er seinastu tvey árini lækkað úr 22% niður ímóti 10%. Í Føroyum hevur tað verið óbroytt 15-16%.

Samstundis hava føroyskir bankar lænt alla sína innistøðu út (undantikið lógarásettar tiltakstrygdir), og hartil útvegað viðskiftafólki hóp av bíligum uttanlandslánum, sum aftur økja bankanna likviditet.

Fingu vit eina javnstíllan av rentuni kundu vit kanska í størri mun troytt tann skilagóða partin av kredittfelagslánunum, meðan okkara bankar lækkaðu útlánsloft sítt og keyptu samsvarandi virðisbrøv uttanlands.

Hetta er sjálvandi treytað av, at vit frá almennari síðu stýra kredittfeløgum so, at lán við eigaraskifti, ískoytislán og lán har ikki veruligur fíggingartørvur er verða ikki veitt, meðan skilagóð umfígging av stuttfreistaðari skuld - t.d. hjá flakavirkjum - og nýíløgur fáa hesi lagaligu lán.

Tað almenna má so samstundis leggja lántøku til egnar stovnar og grunnar - (Húsaláns - Menningar - Íðnaðargrunn o.s.fr.) inn í

samlaða lánskarmin so væl sum tær kommunalu lántøkurnar.

Sum kommunalt eftirlit hevur landsstýrið skyldu til at tryggja, at kommunal lántøka hóskar inn í samfelagsligu búskaparviðurskiftini, tað kann t.d. ikki metast skilagott, at kommunurnar við størstu sjálfvíggingarorkuni og lægsta skattaprocentinum fáa størsta fyrimunin av lánimøguleikunum.

Kommunurnar eru áðarar av tí felagsskapi, sum hevur einkarrætt og skyldu at útvega orku, lánitørvurin hjá hesum felagsskapi má tí sera nágreiniliga viðgerast, og metast má um, um ikki størri partur kann álíknast áðarunum sum eginpeningur heldur enn lán.

Hinvegin vita vit, at lögtingið hevur álagt kommununum luttøku í mongum samfelagsskyldum, sum geva teimum tungan rakstur, og ofta hevur verið mælt til at fremja umlætting her. Vit eiga tí eisini nágreiniliga at meta um slíkar møguleikar, herundir tørvin á kommunalari útjavning av beriorku.

Ein týðandi táttur av búskapinum er uppsparingin. Hon hevur altíð verið mett at vera stór í Føroyum, kortini sigur ráðgevandi nevndin, at hon í fjør var 800 mió. kr. ov lítil. Skal ikki meta um hetta, men vátta, at sitandi samgonga vil geva privatari uppsparing so frægar sømdir sum gjørligt, og tí ikki hevur ætlanir um stórvegis broyting í rentuskattingini.

Tó mugu vit ansa eftir, at endamálið í rentuskattaskipanini ikki verður misnýtt og harvið skattalógin niðurgingin, tí lagaligu lánsmøguleikarnir geva møguleika fyri rentufrádrátti av lánnum, har rentan verður drigin frá við 42%, meðan lánini í veruleikanum annars standa inni til góða rentu, sum bert rindar 1% í skatti og sostatt gevur dupultan fyrimun.

Ætlanin við rentuskattingini var, at hon skuldi fevna netto-rentuútreiðslu, og ikki geva dupultan fyrimun.

Afturat privatu uppsparingini metir landsstýrið, at tað í løtuni er neyðugt at fremja eina bundna uppsparing, har hægri inntøkurnar taka lut. Hetta er tekniskt trupult, tí ætlanin er, at eisini tey, sum við avskrivning hava minkað inntøku sína niður um markið, skulu taka lut.

Áðrar búskaparligar atgerðir, sum líðandi minka tær almennu stuðuls- og umfordeilingsskipaninar og aftur leggja størri fíggj-

arliga ábyrgð á tey, sum taka avgerðirnar í vinnulívinum, verða at fremja ígjøgnum alt valskeiðið, og vónandi komandi skeið eisini. Hartil má tann stuðul, sum kortini verður veittur í nógv meira mun nýtast til fremjan av kappingarføri heldur enn at halda á lívi slíkum virkseimi, sum ikki uppá longri sikt er lív lagað.

Sitandi samgonga metir, at vanligu lønarinntøkurnar bera nóg stóran part av samlaðu skattabyrðuni, men tað skerst ikki burtur, at hópur av møguleikum eru fyri at sleppa sær undan skatti av øllum nýtslumøguleikum, tað veri seg yvir partafeløg ella ígjøgnum lóglig hol í skattalóggávuni. Eitt meginarbeiði hjá landsstýrinum verður tí at fyriskipa slíkari lóggávu, at tingið kann typpa flestu av hesum.

T.d. sœu vit nú vinningur við sølu av rakstrargøgnum skuldi skattast, at roynt verður at selja partabrøv-ístaðin, soleiðis at rakstrargagnið fylgir við óskattað, helst gongur hetta ikki, men ger tað tað, so skal enn eitt hol typpast.

Hetta er ótakksamt arbeiði, men neyðugt, tí so ella so skal peningurin útvegast til landskassans part av teirri privatu skulð, sum - nú alt størri og størri vedhald gerast effektiv - skal rindast.

Krøvini til landskassans fíggjarorku til hin vanliga samfelagsraksturin minka heldur ikki, og ber tí heldur ikki til at geva lyfti um eina minkandi fíggjarlóg. Hin vegin fer ikki at bera til framhaldandi at loyva sama fíggjarlógarvækstri, vanligur hevur verið undanfarnu ár. Landsstýrið hevur tí álagt ymsu stovnunum at fremja eina nógv neyvari og meira afturhaldandi "busjett-ering" enn áður. Enn er kortini ov tíðliga at boða frá fíggjarlógartølunum, hóast hesi verða framlögð longu 15. september ístaðin fyri 15. december.

Fiskivinnuútlitið - Rakstur fiskiskipaflotans

Hóast fleiri og fleiri avmarkingar á øllum leiðum, og nakað minkandi kvotum í annara sjógvi, tykjast fiskimenn okkara at gerast dugnaligari at troyta teir møguleikar sum enn eru, og at finna fram nýggjar, soleiðis at allur veiðiflotin framvegis er í vinnu.

Nú, skjótt 10 ár eru liðin síðan fiskimarksútflytingarnar, eru avtaluviðurskiftini landanna millum komin í fastari legu, soleiðis at kollveltandi broytingar í kvotuviðurskiftum ikki skuldu verið vøntandi, heldur smærri javnføringar við eini ávísari niðurgongd í fiskabýti.

Tó kunnu politiskir spurningar gerast orsök til stórbroytingar, og eru vit her verri fyri enn aðrir, ið ikki eru so fáir og smáir. T.d. hava vit merkt ein feril av hesum í laksa-, rækju- og lodnuspurningunum.

Við tí útliti, sum í lètuni er, skuldu vit kortini kunna havt álit á, at vit framvegis eiga nóg mikið til at halda flotanum gangandi, samstundis sum útvegað verður nýggjum færum aðrar møguleikar.

Veiðan fyrra hálvár í ár er umleið 191.000 tons mótvegis 167.000 tonsum fyrra hálvár 1984, og tað eru mest svartkjaftur og lodna, sum eiga vøksturin. Rækjuveiðan við Svalbard er eisini munandi vaksin, meðan veiðan í Norðsjónum, undir Íslandi og í Eystursjónum er nakað minni.

Á Føroyaleiðunum er veiðan av botnfiski stórt sáð hin sama sum í 1984 og merkir hetta, at vit sambært tilmæli fiskifrøðinganna framvegis ganga stovnum okkara sera nær. Tá so fiskiorkan er munandi økt og stuðulstørvurin framvegis er stórur, merkir hetta, at vit ikki sleppa undan nú at fremja ávísar reguleringar. Havi nýliga alment nortið við hesar spurningar og skal tí ikki endurtaka, men givið er, at skulu vit megna eina stovnsrøkt og kortini økja úrtøkuna av Føroyaleiðunum verður neyðugt at leggja størri dent á tey enn lítið troyttu fiskasløgin.

Tað er út frá hesum sjónarmiðum, at landsstýrið í íløguaðlan síni fyri komandi trý árin einans loyvir íløgur til vanligu botnfiskastovnarnar, um onnur veiðuorka verður tikin burturur, samstundis verður neyðugt at fáa royndirnar við svartkjafti, gullaksi og øðrum so langt fram, at vinnuligar íløgur kunnu fremjast til hesar veiður.

Sum eitt stig á leiðini er loyvi givið til tveir djúpvatnfrystitrolarar, meðan øll hini skipini í ætlanini verða bygd til leiðir uttan fyri Føroyaækið.

Gjolla hevur verið greitt frá teim óhepnu avleiðingunum, sum stuðulsskipaninar eisini hava borið í sær, eitt nú íløgur í ov dýr skip í treysti til økjandi stuðning, skipasøtur bert tí kapitalvinningurin knappliga gjørdist so stórur, hækkan av útreiðslunum o.s.fr. Alt hetta noyddi okkum at leggja á annan bógv, og vil stuðningurin nú spakuliga minka - men sum víst á av so mongum, má hetta júst henda so líðandi, so vinnuni býðst høvi til at laga seg eftir broyttum treytum.

Fyri at vit kunnu gera hendan politikk til veruleika verður neyðugt at seta stór krøv til sölusíðuna, tí stuðulslækkingin skal endurgjaldast við hækkanði prísum.

Júst nú finga vit eina ávísa príshækking, men hesa finga aðrir longu tíðliga í vár, og bendir hetta á, at vit mugu útbyggja okkara sölusamskipanir nógv meira, so væl sum "spesialisera" tærunin meira.

Tað verður avgjørt neyðugt at fáa eini 50% meira burturúr, skal vinnulívið hava ein sunnan rakstur, men okkurt bendir á, at hetta er fatað av teim avvarðandi.

Í fylgiskjølunum til hesa røðu eru uppsett meðaltøl fyri rakstrarúrslit í 1982, 83 og 84 hjá øllum pørtum av flota okkara. Nýggju stuðningarnir sum komu í gildi í juli í ár byggja á hetta tilfar, og er tað fatan landsstýrisins, at tað vil hepnast nýggju stuðningsnevndini skilagott at umsita heildarjáttanina til gagns fyri allar partar av føroyskari fiskivinnu.

Ídnaðarmenning

Samgongan setti sær fyri at skipa eina Menningarstovu fyri ídnað, handverk og tænaðstuvirksemi.

Arbeidsbólkur við umboðum fyri ídnaðargrunnin, menningargrunnin, ídnaðarstovuna, ídnaðarfelagið og landsstýrið fyrireika í lètuni stovningina og kemur málið fyri lögtingið í vetrarsetuni. Menningarstovan kann fara til verka frá 1. januar komandi. Hon skal vera ráðgevandi hjá politisku myndugleikunum og teim grunnum, sum veita fígging til ídnað, handverk og tænaðstuvirksemi, soleiðis at vit á tann hátt fáa ta neyðugu samskipingina og eina neyvari stýring av íløgnum á hesum økjum. Sjálvandi skal Menningarstovan eisini hjálpa og ráðgeva einstaklingum og fyrirkum, sum reka vinnu ella hava ætlan um at reka vinnu.

Almenna ídnaðarumsitingin kemur nú undir eitt og sama tak. Ídnaðargrunnurin hevur ognað sær bygning til endamálið, og ætlanin er at vaksa henda bygning, soleiðis at hann, umframt at hýsa ídnaðargrunninum, eisini kann hýsa menningargrunninum, aliráðnum, menningarstovuni og - um áhugi er fyri tí - Føroya Ídnaðarfelag. Í bygninginum hjá ídnaðargrunninum er eisini framsýnishøll, sum fyrstu ferð verður nýtt til ídnaðarframsýning nú á Ólav søku.

Ein partur av fiskiídnaðinum var í fíggjarligari trongstöðu, tá landsstýrisskiftið fór fram. Fleiri flakavirkir høvdu søkt landsstýrið um viðhald fyri likviðitetslánnum. Landsstýrið setti beinanvegin serstaka nevnd at kanna støðuna hjá hesum virkjum. Henda nevnd av sakkønum hevur arbeitt saman við øðrum sakkønum á økinum og er nærum liðug við arbeiðið. Um heilt stutta tíð verða fundir millum landsstýrið, flakavirkisnevndini og umboð fyri avvarandi virkir.

Fleiri áhugaverðar ætlanir eru í umbúna, bæði um fiskagóðskingarvirkir og onnur ídnaðarvirkir. Landsstýrið viðger hesar positivt og vil saman við almennu grunnunum stuðla, tá talan er um skilagóðar ætlanir.

Ein ídnaðargrein, sum vit seinastu 25 árini hava sett stórar vónir til, tó at hon ongantíð verunliga menti seg, er føroyskt skipasmíð. Tað hevur verið sera trupult at gerast vinnuliga kappingarførir, tó at almenni stuðulin hevur verið ógvuliga stórur.

Arbeitt verður nú aftur við at tryggja føroyskum skipasmíðjum hampuligar sáttmálar, menugu vit so enn einaferð taka hesi viðurskifti upp frá botni og loysa teir leiðslu-, planleggingar- og útbúgvingarspurningar, sum helst eru orsök til, at okkara sera góða handverk ikki fíggjarliga stendur mát tá hetta er liður í vanligari ídnaðarframleiðslu.

Skulu vit útvega 250 nýggj arbeiðspláss árliga, kunnu vit hvørki missa hesa ídnaðargrein ella aðrar, sum hava haft trupulleikar at dragast við.

Landbúnaðurin

Bendan samgongan hevur eins og allar tær undanfarnu broytingar í jarðarlóggávuni á skránni.

Hetta mál hevur víst seg viðbrekið í lögtinginum, og er ongantíð eyðnast at fremja veruligar broytingar. Tí er ilt at siga, hvussu langt nýggjar royndir rækka.

Eftir undanfarnu samgongu liggur mál um prísjavningargrunn, ið ætlast fíggjaður við avgjöldum á innfluttum búnaðarvørum.

Eyðvitað er, at í summum førum kann slíkt verða hóskiligt, eitt nú í samband við økjandi sjálvshjálpmið í mjólkavørum, men vit mugu ansa eftir, at slík skipan ikki leiðir okkum út í framleiðslur, sum ongantíð fáa náttúrligar fortreytir í okkara samfelag, tí tær byggja á innflutta rávøru og eina flækjasliga stuðningsskipan. Búskaparliga kunnu vit missa meira fyri minni, tí brúkarin ikki fær fyrimunin av teim bíligari vørunum.

Samgongan ætlar positivt at viðgera hetta mál og leggja til mæli fyri tingið.

Kjötstudningurin er broyttur og lættir hetta um hjá kjötframleiðarunum á útoyggjum, ið finga hækkingina. Somuleiðis tykist mjólkastudningurin at ávirka eina javnari ársframleiðslu, sum samanumtikið gevur størstu samfelagsligu fyrimunirnar.

Royndarstöðin verður liðug í hesum árinum, og eru stjóri og hjálparmaður settir. Hesir fyrireika nú virkseimið á nýggja stovninum.

Tíverri gjørdist henda bygging, ið var ætlað at kosta 22 mió. kr., nógv dýrari og verður hetta fyrsta byggistig helst at kosta útvið 40 mió. kr.

Játtan er á fíggjarlógini til vakstrarhúsvirksemi og urtagarðsbrúk, og verður í samband við hesa arbeið við at smíðja reglugerð. Ein trupulleiki hjá hesi vinnu er teir høgu orkuprísirnir. Skipast má so fyri, at henni gevst høvi at troyta náttúrliga orkukeldur, har slíkar eru tøkari í áarløkunum, hitapumpum ella vindmyllum, og eisini at spillhiti frá orkuverkum og brennistøðum verður endurnýttur í slíkum gróðravirksemi.

Fiskaalingin

Umsitingin av alivinnuni er umskipað undir aliráði við umboðum fyri fiskirannsóknarstovuna, heilsufrøðiligu starvsstovuna, íðnaðargrunnin, menningargrunnin, tryggingarsambandið, landsverkføðingsstovnin og havbúnaðarfelagið, og er skrivari settur.

Ráðið er landsstýrinum tøkt í øllum spurningum, sum viðvíkja fiskaaling, og skal m.a. ummæla allar umsóknir um loyvir til smoltframleiðslu og loyvir til fiskaaling. Tí er álagt beinanvegin at gera uppskot til starvsreglugerð fyri virkið hjá ráðnum, at geva landsstýrinum tilmæli um hvussu ein konsulenttænasta kann skipast undir aliráðnum, at tryggja dyggiligum heilsueftirliti við alibrúkum, at meta um hvussu støðin hjá pf. Fiskaaling í størri mun kann virka sum royndarstøð og útbúgvingarstað, og hvussu farast kann víðari innan aðrar tættir í alivinnuni.

Uppskot til starvsreglugerð fyri virkið hjá aliráðnum er gjørt, og tekur landsstýrið støðu til hetta á fyrstkomandi fundi. Tá tosað verður um at gera støðina hjá pf. Fiskaaling til útbúgvingarstað verður hugsað um grundútbúgving fyri fiskaalarar og um eftirútbúgving við regluligum skeiðvirksemi.

Nýggj loyvi til fiskaaling verða ikki givin fyrr enn í september, og eru tvinnar orsøkir til hetta. Onnur orsøkin er, at vit ikki eru komin nóg langt við ymiskum kanningum so sum dálkingar-, streym- og veðurlagskanningum á ymiskum firðum og sundum. Hin, tann vánaliga smoltstøðan.

Í ár høvdu vit 1,2 mió. smolt, av hesum vórðu 60.000 sett út á havbit, meðan restin varð latin alarum. Tørvur er tí á at økja smoltframleiðsluna rættuliga munandi. Í fyrstu atløgu er málsetningurin at trífalda hesa framleiðslu. Við hesum fyri eyga fara aliráðið og landsstýrið í komandi mánaða at taka støðu til innkomnu umsóknirnar um loyvi til smoltframleiðslu.

Ein skipanarbólkur við umboðum fyri heilsufrøðiligu starvsstovuna, fiskirannsóknarstovuna og náttúrugripasavnið, ið stendur fyri dálkingar- og streymkanningum skal innan 1. september handa ráðnum eina frágreiðing um tann partin av kanningunum, sum higartil er gjørdur. Síðan fer aliráðið at meta um, um tað er ráðiligt at geva fleiri aliloyvir í lötuni.

Ferðamannavinnan

Ferðamannamiðstöðin er farin at virka. Á galdandi fíggjarlóg eru 1,5 mió. kr. játtaðar til endamálið. Ferðamannamiðstöðin er landsstovnur, ið skal leggja høvuðsdentin á at kunna útlendingar um Føroyar sum ferðamannaland, og at stýra og samskipa virksemið á hesum øki innanlanda.

Landsstýrið hugsar sær, at lokalar kunningar- og ferðamannastovur í ávísan mun verða settar á stovn kring landið, og at hesar arbeiða í samráð við Ferðamannamiðstöðuna. Tann fyrsta lokala kunningar- og ferðamannastovan er sett á stovn og fór til verka um somu tíð sum ferðamannamiðstöðin.

Virksemið hjá hesi KF-stovu gevur ábending um, at tað er eitt ávíst grundarlag fyri slíkum stovnum, og at vit mugu hava slíkar, skal ferðamannavinnan geva tað avkast, sum roknað varð við, tá lógin um Ferðamannamiðstöð Føroya varð framd.

Farmasigling

Vinna sum skuldi átt nátturligar fortreytir hjá okkum føroyingum er farmasigling, og vit hava mett, at innan fleiri sokallaðar "nisjur" - serøki - skuldu vit verið kappingarførir.

Nógv er eisini lagt og bundið í hesa vinnu seinnu árinum, og so nógv lænt uttanlanda til hetta, at vit í nøkur ár nú hava eitt avmarkað virkisfrælsi.

Tíverri rendu vit okkum út á ein versnandi farmamarknað, og vinnur tí størsti parturin av hesum flota valla til rentur, tí-ansheldur til avdráttir, og er tí raksturin sera tungur, hóast flestu skipini hava avdráttarskáa í ávist áramál.

Vit mugu so kortini royna at laga tað so, at vit ikki missa hesi amboð av hondum, samfelagstapið verður ov stórt, um so verður. Hinvegin er marknaðurin innlendis fyri so stórum eindum ógvuliga avmarkaður, og eisini er avmarkað, hvat kann fáast til vega av nýggjum kapitali. Samstundis eru møguleikar hins almenna fyri at stuðla sera smáir. Tí er ivasamt, um vit varðveita øll skipini í landinum.

Politiska forsøgan, tá hitt almenna setti nýggjar hugsjónir fram á hesum øki um rationalisering og samskipan av almennari og privatari sigling og ílögum, ger tað trupult at koma afturum-aftur.

Sjónarmiðið um privata fyriskipan - (tá við stórum almennum

veðhaldum og studningum) - vann, og eru tí ikki møguleikar fyri ídag at stuðla hesa vinnu felag fyri felag, tað vildi einaferð enn sett borgararnar alt ov ólíka fyri lógini.

Tað sum ein kundi havt vónir um, var at vinnan sjálv framdi eina so fevnandi samskipan, at hon ikki bert nøktaði okkara tørv, men samstundis fór til verka á nýggjum økjum, soleiðis at tað gjørdist náttúrligt fyri hitt almenna at stuðla á breiðum grundarlag, tí givið er, at uppá longri sikt eiga vit møguleikar. Bæði hjá grannum okkara vestanfyri hav og fjarari eru slíkir at hóma.

Í ár er í fylgiskjølunum talva, sum sýnir búskaparlíga ískoytið frá farmaskipavinnuni, tað var í 1984 til gjaldsjavnan 117 mió. kr.

Í 1985 eru farmainntøkurnar kortini falnar munandi, so tað skilst, at henda milliardaílløga enn kastar ov lítið av sær.

Havi fyrr sagt, at vánaligasti útvegurin er at vit spæla av við hesi arbeiðspláss, tí somu møguleikar eru ikki ídag at fara í vinnu hjá øðrum, sum hava verið.

Orkuútbygging

Eitt hitt truplasta málið í samgongusamráðingunum var vatnorkuútbyggingin. Tær neyðsemjur, ið her máttu gerast, skerdu møguleikarnar fyri eini skynsamari og samfelagstillagaðari stýring av hesi útbygging.

Landsstýrið er ongantíð vorðið sannført um, at ætlaða útbygging SEV's gav mestu úrtøkuna av goymdu vatnmegini í Eysturoy, og stórir meirluti av sóknarstýrslimum í Føroyum hevur sama iva, so sum atkvøðugreiðslan boðaði frá.

Landsstýrið fer tí framhaldandi at royna at útvega sær best møguligt støðutakanargrundarlag, soleiðis at tryggjað verður, at í byggingini verður ikki farið út um ta politisku neyðsemju, sum gjørd er.

Hetta er serliga neyðugt, nú karmur skal setast um alla lán-tøku, sum kemur at tyngja okkara gjaldsjavna.

Orkusparingartiltøk mugu framvegis setast í verk. Umborð á skipum okkara, so væl sum í samfelagnum annars.

Vindmegin má nú eisini takast upp í álvara og sleppa inn á okkara orkunet, tað má bera til at fáa hendur á neyðugum tækni til stýringina.

Almannamál - Familju- og trivnaðarmál

Lógarbroytingar á sosiala økinum hava stórt sæð bert verið gjørdar í samju millum danir og føroyingar, tó at vit einsamallir hava framt onkrar batar.

Í felags sosialu nevndini hevur verið samráðst um javnføring av pensiónunum, um leingjan av farloyvistíðini við barnsburð og um broytan av avlamispensiónini, so inntøka hjá hjúnarfelaga ikki skerjir pensiónsupphæddina.

Yvirtøka av serforsorgini, herundir Skúlanum á Trøðni og andveikraverndini sum so - ið er niðurløgd í Danmark - var eisini á skránni í sosialu nevndini, men í øllum hesum málum tekur tann trupulleiki seg upp - (eins og við útbyggingini av sjúkrahúsvækinginum) - at danir eru lítið sinnaðir til at fremja ábøtur fyrr enn samráðingarnar um broytan av ríkisstuðlinum hava verið.

Hetta er eitt sjónarmið, vit ikki góðtaka, tí tær samráðingarnar kunnu lættliga gerast sera drúgvur.

Semja hevur verið um at fyribyrgeja, at fleiri fólk undir andveikravernd noyðast til Danmarkar, tí eru nú hús og skúli fingin til vega inni á Skálafjørðinum, og fyri fyrstu ferð er hetta í 1985 á føroysku fíggjarlógini, so danir ikki longur rinda kostnaðin av allari andveikravernd í Føroyum.

Málsetningurin í framtíðar útbygging innan andveikravernd er smærri eindir kring landið.

Sinnisbati hevur útvega sær hús til tey sinnisveiku sum skulu fara av sjúkrahúsi og út aftur í lívið. Hesi roynd er stuðul settur til á fíggjarlógini í ár. Somuleiðis er lyfti givið um stuðul til rakstur av blindaheimi, sum Blindafelag Føroya byggir í Havn. Landsstýrið metir, at hetta er í samljóð við vilja løgtingsins.

Røktarheimsætlanin, ið lögð varð í sjeytiárunum verður fullførd við árslok 1986, tá heimið í Tórshavn er liðugt. Samstundis verður arbeitt við byggjan av smærri heimum í Sandoy, Suðuroy og Eysturoy. Umlættingarheim og dagstovnur fyri evnaveik er undir fyrireikan í Klaksvík, og roynt verður at fáa gongd á aftur

arbeiðið við vistarheimi inni á Bakka í Vági.

Frítíðarundirvísing og ansing av evnaveikum hava royndir verið við í skúlanum við Ósáanna í Klaksvík, og eru ætlanir um aðrar royndir við Lørvíkar skúla.

Endurbúgvingin verður í alt meira mun at virka úti um landið og soleiðis, at flestu fólk kunnu finna sær náttúrliga vinnu hóskandi til orku og evni.

Almannamálini eru kanska tey, sum hava størst týðning fyri familjuna og trivnaðin, tí tørvandi loysnir á hesum øki leggja byrðar á familjuna og seta hana verri fyri fíggarliga, men familjupolitikkurin fevnir um so mong onnur øki, og verður tí familjupolitikkurin sum heild kannaður til tess at verja heimið og samanhaldið í familjuni. Farloyvistíðin við barnsburð, sum aðra staðni eisini er galdandi mannin, er samstundis ein trivnaðarspurningur so væl sum tann í skattalógini ásetti barnafrádrátturin. Hesin hækkar sum kunnugt 1. januar úr 1.800 kr. upp í 2.200 kr.

Roynt verður at útbyggja dagrøktina og nøkta tørvin á dagstovnum, men eisini foreldur, ið ansa børnum sínum heima, mugu í størri mun stuðlast í hesum.

Í samljóð við samgonguskjalið varð longu í 1985 peningur avsettur til hjálpargrunn ímóti rúsdrekkamisnýtslu, og er ætlað at halda áfram við øktum veitingum til hendan grunn.

Yvir forsorgarlógina og heilsuverkið er stuðul veittur til viðgerð ímóti rúsdrekkamisnýtslu bæði í Íslandi og á Blákrossheiminum, og miðað verður ímóti at fáa sett á stovn viðgerðarheim í Føroyum.

Kommunumál

Hóast samgongunnar politikkur í samband við kommununnar miðar ímóti at fremja "desentralisering" varð ein "sentraliseringsroynd" gjørd beinanvegin landsstýrið tók við.

Heitt varð á IRF og Tórshavnar kommunu um at loysa brennistaðarmálið í felag við støð, ið t.d. kundi verið lögð sunnanfyri Glyvursnes, men segði býráðið í Havn nei. Vit fáa nú ta órationellu loysnina, at ein støð verður bygd við Kaldbaksfjørð og ein sunnanvert Lørvík.

Landsstýrið hefur samtykt at hjálpa IRF burtur úr teim fíggjarligu trupulleikunum, felagskapurinn er kominn í av tørvandi byggiloyvum. Hetta verður gjørt í tann mun arbeiðini eru náttúrligur liður í aðrari almennari vegabygging.

Heilsuverkið

Alt ov leingi hava útbyggingarætlanin innar heilsuverkið verið seinkaðar, og er tí ætlanin at royna at fáa semju við statin um eina skerða byggiaetlan, sum yvir 10 ár kostar 225 mió. kr., harav bygt verður fyri 170 mió. kr. 6 áraskeiðið 1986-91. Hendan byggiaetlan fevnir útbygging av øllum trimum sjúkrahúsunum. Eisini í hesum føri tykist torført at fáa stjórnina í talu - (smb. vitjan innanríkisráðharrans) - men vit fara at royna.

Arbeidaramál

Á arbeiðseftirlitinum verður hálvdags arbeiðsmedisinari settur, og landsstýrið hefur samtykt at seta eitt arbeiðsumhvørvisráð frá 1. januar 1986. Ætlanin er at hetta ráð m.a. skal endurskoða galdandi lóg um arbeiðaravernd og geva landsstýrinum tilmáli um neyðugar broytingar.

Annars verður arbeiðseftirlitið í komandi árum útbygt eftir eini fastari ætlan. Endamálið við henni er at leggja smærri deildir av arbeiðseftirlitinum úti um landið soleiðis, at eini trý eftirlitsfólk koma at hava stöð uttan fyri høvuðsstaðin, tá rokkið er á mál við hesi útbyggingarætlan.

Arbeidssbólkur er settur at endurskoða lógina um frítíð við løn. Endamálið er, at frítíðarlønin fyri framtíðina verður goldin frá arbeiðsgevum so hvørt og latin vinnufelagnum hjá avvarandi løntakara í varðveitslu, og at frítíðarlønin annaðhvørt verður skattað so hvørt, ella skattað við árslok við miðaltrýstinum fyri árið. Ætlanin er eisini at broyta inntøkuárið, sum frítíðarlønin verður roknað av, til álfmanakkaárið.

Sami arbeidssbólkur hefur eisini fingið álagt at endurskoða lógina, um trygdargrunn veiðumanna. Endamálið við hesi endurskoðan er at kanna, um trygdargrunnur veiðumanna eisini kann umfata løntakarar á landi, soleiðis at talan verður um ein løntrygdar-

grunn. Hesin arbeidsbólkur verður vørandi liðugur við endurskoðanina av lógini um frítíð við løn í so góðari tíð, at uppskot um lógarbroyting kann leggjast fyri tingið í heyst, soleiðis at nýskipanin kann fáa gildi frá 1. januar 1986.

Skúli og undirvísing

Flestu framkomnu samfeløg hava havt búskaparligar trupulleikar í stýringini av vøstrinum innan tey trý stóru tænstuøkini sosialverk - sjúkraverk - skúlaverk.

Vit seta eisini í okkara samfelag stór krøv til hesi øki og royna at ganga teim á mæti, sum ráðini verða til.

Í lètuni er mett at vera stórir tørvur á útbygging innan undirvísingarverkið. Arbeitt verður við at fáa tíðarhóskandi undirvísingartilfar á føroyskum í øllum lærugreinum fólkskúlans og í mest møguligan mun til framhaldslesnað við, her er longu økt um á fíggjarlógini.

Ætlanin um landsmiðstøðir fyri undirvísingartilfar verður nú sett í verk, og lýst eftir leiðara og starvsfólki.

Fólkskúlalógin og lógin um skúlafyrising verða at endurskoða í hesum valskeiði og lesiætlanararbeiðið at fáa í fastari karmar.

Frítíðarundirvísingin kom við nýggju frítíðarundirvísingarlógini í tryggari legu, og kemur lógin - herundir frítíðarvirksemið - at virka í meira mun frá komandi skúlaári.

Hóast enn eru ávísar fortreytir at uppfylla, áðrenn farast kann undir bygging, eru nú fíggjarligir møguleikar fyri ávísari útbygging av handilsskúla og tekniskum skúlum, og ætlanin er at fremja útbygging av Sjómansskúlanum frá 1986.

Broytingar viðvíkjandi stýrimannapróvtøkuni standa fyri beinanvegin, og ætlanin er at leingja skiparaútbúgvingina til 15 mánaðir. Eisini verður kokkaútbúgvingin endurskoðað.

Álit um fiskivinnu- og fiskiíðnaðarútbúgving eru gjørd og arbeitt verður við at bøta eftirútbúgvingarmøguleikarnar á øllum økjum. Álitið um útbúgving teirra 16-19 ára gomlu, sum leingi hevur verið í umbúnað, verður nú lagt fram í oktober mánaða.

Annars er ynskjandi at styrkja lærugreinina føroyskt í studentaskúlanum, HF-skeiðum og handilsskúlum og at fáa fleiri próvtøkuuppgávur á føroyskum.

Í arbeiðssetningi samgongunnar er byggjan av sjóvinnuskúla og fiskivinnuskúlum, vónandi ber til at byrja á hesum øki longu komandi ár.

Samgongumálini

Undir hesi koma post-, tele- og telefontænasta, strandferðsla og tyrluflúgvng, vega-, tunnls- og brúgvagerð, bygdaleiðir, útvarps- og sjónvarpssendinet og annars tað, ið vanliga verður nevnt "kommunikatióin".

Á øllum hesum økjum fer áhaldandi útbygging fram og er partur av hesum - t.e. virki landsverkfrøðingsstovnsins - lýstur í fylgiskjølunum.

Strandferðslan er útbygd við nýggjum skipi og veitir nú eina bætta "servisu". Bygdaleiðir virka skjótt á øllum økjum í landinum, og postverkið fær nú vónandi í samstarvi við ymsar kommunur greitt síni byggimál. Telefonverkið hevur støðuga tilgongd av feløgum og tænastrum, ið krevja munandi íløgur. NTM-fartelefonskipan, ið kann nýtast í øllum norðurlondum verður arbeitt við, og fyri danska televerkið verður fylgisveinastøð sett upp á Húsa-reyni. Hendan støð kann, um vit ynskja tað, nýtast í sjónvarps-sambandi millum Føroyar og úrheimin. Millumbylgjustøðin á Skúva-nesi er liðug um tvey ár, og longu í ár verða flestu av teim FM- og sjónvarpsumsetarum, ið skulu tryggja øllum bygdum dygdargott telesamband, tiknir í nýtslu.

Samvinnan við Danmark, Grønland og Norðurlond

Sitandi samgonga virkar undir teirri fortreyt, at Føroyar framvegis eru í ríkisfelagsskapi við Danmark og Grønland. Bæði frá føroyskari og danskari síðu eru ynski frammi um broytingar í samskiftinum, útfyllan av karmunum í heimastýrisskipanini og størri sjálvsavgerðarrætt í ávísum týðandi spurningum.

Avtalað er, at tær samráðingar um broytingar í stuðulsskipanini, sum ynski var um bæði frá føroyskari og danskari síðu longu tíðliga í 70'unum, byrja nú til heystar.

Forsætismálaráðið setti longu í 1977 nevnd at fyrirreika hesar samráðingar, og nevndin legði fram álit í 1979.

Niðurstøðan hjá hesi nevnd var, at fáast kundi til vega ein skipan, sum varðveitti ein part av stuðlinum sum endurgjald fyri

veruligar útreiðslur (umleið 25%) og annan part (eisini umleið 25%) sum eitt sokallað "generelt" tilskot.

Tab er ongin loyna, at í samgonguni hava flokkarnir ymisk ynski. Summir vildu góðtikið slíka skipan, meðan aðrir fegnir gingu longur ímóti eini veruligari blokstudningsskipan.

Hvørt danska stjórnin ídag vildi gingið við til eina skipan sum hana í 1979 tilmæltu, ella hon ídag vil longri á blokstudningsleið, tí kommunur og amtir í Danmark so væl sum Grønland hava slíka, er ikki vitað.

Flogmálið verður enn partvís eitt samráðingarmál millum stjórnina og landsstýrið, tó at har var komið so langt, at privatar samráðingar ímillum P/f Flogsamband og dansk flogfeløg er avgerandi fyri endaliga útspæl okkara.

Tab er framvegis landsstýrisins metan, at P/f Flogsamband er hin hóskiligasti partnarin í eini "fifty-fifty" samvinnu millum danir og føroyingar um flúgvng.

Undirgrundssamráðingarnar, sum eisini verða uppafurtiknar í heyst, eru sera týðandi. Semja er í Føroyum um ikki at góðtaka skipan, sum gevur Føroyum minni enn avgerðarrættin viðvíkjandi umsiting av egnari undirgrund.

Løgfrøðinganevndin, sum sett varð í fjør hevur fyri fáum døgum síðani latið álit úr hondum. Niðurstøða lögfrøðinganna stuðlar til fulnar sjónarmiðið um, at eingin lögfrøðislig forðing finst fyri at gera málseekið Føroya Undirgrund til føroyskt sermál.

Spurningurin er tí í dag einans politiskur.

Nýggjur tåttur í norðurlendskari samvinnu fer at virka til fulnar í september, tá íslendsk/grønlandsk/føroysk tingmannanevnd hevur fyrsta fundin, síðan grønlandingar valdu umboð síni.

Samvinnan við Grønland - herundir við Føroyingahavnini inni í myndini - má útbyggjast. Nú lögmaður vitjaði í Grønlandi varð avtalað at seta fýramannanevnd at fyrirreika slíka samvinnu.

Undir trýsti

Nevndi at byrja við, at ymsir viðbreknir fiskivinnuspurningar so sum laksaveiða á føroyskum øki, lodnuveiða og rækjuveiða goyma

ogn at umsita, at samfelagið fer at seta teimum stór krøv.

Tit sum nú skulu umsita stór og dýr skip, og tit sum sleppa at uppbyggja alivinnuna, ella tit, sum eiga viðhald fyri stórum og dýrum serútgjærdum farmaskipum, eiga at vita, at samfelagið ikki ætlar at góðtaka ein "isoleraðan" dans um gullkálvin, men krevur, at tit umsita hetta til felags gagn, og krevur, at tit liva upp til avbjóðingina.

Vit finna okkum ikki í, at tann vælferð, vit við so ídnum arbeiði hava skapt, verður oyðiløgd, ella at tann sosiali solidaritetur, vit hava lagt okkum undir, verður burtursøplaður.

Vit eiga eitt gott samfelag, latið okkum í felag halda tí á kósini.